

УДК.378.14

Мельниченко О.П., к.с.-г.н., асистент кафедри вищої математики ©
(mela731@rambler.ru)

Білоцерківський національний аграрний університет

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК РІЗНОВИД ЇХ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначаються та теоретично обґрунтовуються форми організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладах.

Ключові слова: самостійна робота, контроль.

Головним компонентом навчального процесу у вищому навчальному закладі є активна, цілеспрямована, самостійна пізнавальна діяльність студента, тобто самостійне вивчення змісту кожної окремої дисципліни: понять, теоретичних положень, методів розв'язання типових задач, методів оцінювання достовірності й точності рішень, а також оволодіння технікою застосування таких знань [1]. У той же час навчальна діяльність студента не може бути ефективною, якщо вона у достатньому мірою не забезпечується, не організовується, не керується й не контролюється викладачем. Таким чином, процес навчання у вищому навчальному закладі можна розглядати як поліаспектну та взаємообумовлену діяльність студентів і викладачів, спрямовану на:

- відбір, систематизацію й представлення початкової інформації викладачем;
- сприйняття, усвідомлення, переробку й оволодіння цією інформацією студентами;
- організацію викладачем самостійної й результативної діяльності кожного студента, спрямованої на оволодіння учбовою інформацією, а також її використання [2].

Мета даної роботи полягає в тому, щоб визначити й теоретично обґрунтувати форми організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів на основі розуміння самостійної роботи як провідної форми організації досліджуваної діяльності.

Форми організації навчальної роботи – це система певних визначених структурно-організаційних можливостей реалізації навчальної діяльності [4]. Розглядаючи самостійну навчальну діяльність студентів вищих навчальних закладів, як специфічну навчальну діяльність, головними ознаками якої є самостійність і провідна роль студента як суб'єкта цієї діяльності, необхідно визначити її основні форми.

Провідною формою організації самостійної навчальної діяльності студентів є самостійна робота. При виборі форм і методів навчання спеціальних дисциплін необхідно враховувати специфіку майбутньої діяльності студентів. Виходячи з

цього, розуміємо самостійну роботу як комплексне інтегративне педагогічне явище, що має динамічну ієрархічну структуру, і представляє собою провідну форму організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів.

Розкриємо значення динамічності й ієрархічності самостійної роботи як провідної форми організації самостійної навчальної діяльності. По-перше, на найвищому ієрархічному рівні розташовуємо комплекси самостійної роботи з різних навчальних дисциплін у вищому навчальному закладі, які є обов'язковою частиною повноцінного опанування окремим предметом, передбачені навчальними планами і робочими програмами. Ці комплекси обов'язкової самостійної роботи складають обов'язкову частину самостійної навчальної діяльності студентів у процесі їх фахово-предметної підготовки. По-друге, на нижчому ієрархічному рівні визначаємо самостійну роботу у межах кожного окремого предмету, розділу, підрозділу, окремої теми тощо.

Можна виділити деякі методологічні положення, на ґрунті яких будується система управління пізнавальною діяльністю. По-перше, знання як інформація, не передаються від викладача студенту у готовому вигляді, а засвоюються кожним окремим студентом у результаті активної, поетапної діяльності, яка певним чином спрямовується на досягнення визначеної цілі чи цілей.

По-друге, якість засвоєваних знань та ефективність формування умінь зумовлюють визначення методів викладання, а також комплекс навчально-методичного забезпечення – системи посібників, методичних рекомендацій з усіх тем з урахуванням навчального плану й кількості годин, передбачених на вивчення курсу в цілому й на кожну окрему тему зокрема.

Крім того, процес навчання будується як система інтерактивної взаємодії викладача й студента, а також включає:

- самоуправління викладача, коли він усвідомлює свою дидактичну систему, тобто систему представлення матеріалу, засобів і методів мотивації, планування, організації й контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів;

- оперативне управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів на основі розробленої викладачем дидактичної системи;

- систему самоуправління й самоконтролю студента у процесі його навчально-пізнавальної діяльності.

Самостійне активне й цілеспрямоване вивчення студентами навчального матеріалу, що організовується викладачем, - основна форма учбової діяльності студента, на забезпечення якої має бути спрямована діяльність викладача.

Самостійна робота як дидактична форма навчання є системою організації педагогічних умов, що забезпечують управління учбовою діяльністю тих, хто навчається, відбувається за відсутності викладача й без його безпосередньої участі й допомоги. Під час виконання самостійної роботи допомога викладача реалізується опосередковано через організацію системи навчання в умовах самопідготовки. У цьому полягає дидактична сутність самостійної роботи і її відмінність від форм аудиторної роботи, яка передбачає безпосередню участь, допомогу з боку викладача.

Структура самостійної роботи повинна розглядатись як структура особливої форми самостійної навчальної діяльності й не ототожнюватись зі структурою діяльності учіння, що часто можна спостерігати у дидактиці. Самостійна робота не є самостійною діяльністю того, хто навчається, щодо засвоєння учбового матеріалу, а є особливою системою умов навчання, які організуються викладачем, і є, таким чином, аспектом його діяльності. Саме тут необхідно підкреслити нетотожність понять “самостійна робота” й “самостійна навчальна діяльність”. Слід також наголосити, що самостійна робота є лише складовою самостійної навчальної діяльності, її основною формою здійснення.

Самостійна робота є підсистемою системи навчання, у якій через свої засоби й у специфічних умовах можуть розв’язуватись такі ж задачі, що й у всій системі в цілому чи у підсистемі несамостійної роботи. У зв’язку з цим структура самостійної роботи у загальному вигляді може бути представленою як ідентична структурі будь-якої педагогічної системи. Це означає, що до структури самостійної роботи входять цілі навчання, зміст навчання, процес навчання (засвоєння матеріалу, обробка матеріалу, контроль).

Створення ефективної системи самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі потребує дотримання певного ряду умов, провідними серед яких є:

- єдність цілей усіх видів навчальної діяльності;
- комплексне забезпечення самостійної роботи студентів: організаційне, методичне, інформаційно-технічне;
- практична спрямованість самостійної роботи студентів, реальний характер навчальних задач;
- варіативність і творчий характер завдань для самостійного виконання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів;
- управління самостійною роботою студентів з поетапним контролем результатів, залучення самих студентів до процесу управління.

При виборі методів і засобів навчання, типів самостійної роботи студентів необхідно враховувати специфіку професійної освіти. Вона полягає в інтегративному характері фахової підготовки, перш за все у поєднанні, взаємозбагаченні предметного і професійного знання.

Створювати систему самостійної роботи студентів необхідно вже з перших занять у вищому педагогічному навчальному закладі, оскільки для переважної кількості студентів першого курсу майже невідомі форми, методи і засоби навчання саме у вищій школі, у тому числі й самостійної роботи як провідної форми організації самостійної навчальної діяльності. Вони змушені засвоювати нові елементи технології й культури розумової праці. Як уже неодноразово підкреслювалось, навчити вчитись – одне з провідних завдань викладачів, які здійснюють педагогічний процес на початкових курсах. Навчити вчитись – означає навчити кожного студента методиці сприйняття й переробки інформації, прийомам читання, ведення записів під час слухання лекцій, принципам самонавчання й самоорганізації, використання знань при аналізі нової інформації, самоконтролю й самооцінці засвоєних знань, основам формування рефлексивної

позиції, створити у студентів психологічний настрій, спрямований на навчання, стійке прагнення до постійного поповнення й вдосконалення знань у процесі здійснення окремої самостійної роботи і самостійної навчальної діяльності в цілому. Саме тому на початковому етапі організації самостійної роботи студентів конче необхідною є безпосередня участь викладача в учбовій діяльності студента для того, щоб формування вмінь і навичок самостійної роботи відбувалось на свідомій основі.

Ефективність самостійної роботи студентів багато в чому визначається методичним забезпеченням [3]. Усе методичне забезпечення, що постійно розробляється кафедрами, можна умовно поділити на чотири групи.

1. Методичні рекомендації організаційного характеру. В них надається структура й зміст виучуваного курсу, плани учбових занять, рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів, визначаються терміни виконання індивідуальних завдань і форми контролю знань.

2. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з окремих розділів виучуваних курсів у яких практичне застосування теоретичного матеріалу розглядається на прикладі розв'язання задач, здійснення певного роду розрахунків чи виконання вправ. Поряд з типовими задачами пропонуються завдання пошукового характеру, а також задачі для самоконтролю знань.

3. Методичні вказівки для лабораторних робіт і практикумів, практичних занять, написання курсових і дипломних робіт та ін.

4. Програмно-педагогічні засоби навчального й контролюючого характеру.

Висновок: Провідною формою організації самостійної навчальної діяльності студентів є самостійна робота, яка має супроводжуватися належним методичним забезпеченням та відповідними формами контролю.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник / Анатолій Миколайович Алексюк. – К.: Либідь, 1998.– 560с., с.437.

2. Антропов В.А. Организация самостоятельной работы студентов / В.А.Антропов, Н.И.Шаталова. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. ун-т путей сообщения, 2000. – 76с.

3. Болюбаш Я.Я. Организация навчального процесу у вищих закладах освіти: навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К. ВВП «Колос», 1997. – 64 с.

4. Класична педагогіка: Навч. посібник / Л.С.Нечепоренко, Я.В.Подоляк, В.Г.Пасинок. – Х.: Основа, 1998. – 420с., с.333

Summary

E. Melnishenko

INDEPENDENT WORK OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS AS A KIND OF EDUCATIONAL ACTIVITY

Forms of organization of students' self-directed learning activities in higher educational establishments are defined and theoretically backgrounded.

Keywords: independent work, control.